

SÜNNÎ VE ŞİÎ TEFSİR KAYNAKLARINDA “DÂBBETÜ’L-ARZ”

Mahmutcan MUHACİR¹

ÖZET

Bu makalede Sünnî ve Şîî tefsir kaynaklarından "Dâbbetü'l-Arz"ın ne ya da kim olduğu meselesi üzerinde karşılaştırma yapılmıştır. Kıyametten önce, onun bir alameti olarak ortaya çıkacağı ve çıktığı zaman Neml suresi 27/82. ayetine göre, "İnsanların Allah'ın (c.c.) âyetlerine kesin bir şekilde iman etmedikleri konusunda onlarla konuşacağı" zikredilen "Dâbbetü'l-Arz"ın ne ya da kim olduğu hakkında farklı görüşler vardır. Çeşitli görüşlerin arasından onun ilginç ve korkunç bir canavar ya da çok güçlü ve iyi bir insan olduğuna dair yorumlar öne çıkmaktadır. Eğer onun insan olduğuna kabul edildiği takdirde, Hz. Ali bin Ebi Talib (r.a.) ya da Hz. Mehdi (a.s.) olma ihtimalinden ibaret Sünnî ve Şîî tefsir kaynaklarındaki çok önemli görüşlere yer verilmiştir. Bu görüşler içerisinde en doğru olanı, onun iyi ve güçlü bir insan olması şeklindeki görüştür. Çünkü onun toplumda dine karşı ilgi azalıp, bozulmalar başlayınca ve emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i an'l-münker terk edildiği vakit Mescid-i Harâm'dan ortaya çıkıp, onları dine davet edeceği ve onlara konuşacağı dini metinlerde zikredilmektedir.

Anahtar Kelimeler; Sünnî, Şîî, Tefsir, Dâbbetü'l-Arz.

“THE DABBATU'L-ARD” IN SUNNI AND SHIA EXEGESIS (TAFSIR) BOOKS

Mahmutcan MUHACİR

ABSTRACT

According to various views of Sunni and Shia tafsir books, the theme of this article is about what or who "Dabbatu'l-Ard" is. There are different discussions on what or who it is, who will become the sign of The Resurrection Day before it, and according to the Qur'an 27/82 verse of The Surah Neml, when it appears, "He talks to people that they do not believe in the verses of Allah (c.c) with certainty ". In this article, I mentioned the very important views of the origin of Sunni and Shia Tafsir. Among various views, this is an interesting and terrible monster, or a very strong and kind person. If he is determined to be a person, he is Hz. Ali Bin Abi Talib (r.a.) or Hz. Mehdi (a.s.). The most consistent among these views is that he is a good man and a strong man, because it is mentioned in the sublime religious text that when people's interest in religion declines, the society begins to corrupt, and when The Amr-i Bi'l-Ma'rûf and Nehy-i An'l-Munkar are abandoned, he will come out of The Masjid al-Haram and invite people to participate in religious activities and talk with them.

Keywords: Sunni, Shia, Interpretations, Dabbatul-Ard.

¹ Kastamonu Ün., Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi., ORCID ID: 0000-0002-1111-9280, mmuhacir860@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article, Geliş Tarihi/Received: 03/04/2024-Kabul Tarihi/Accepted: 30/04/2024

GİRİŞ

A. “Dâbbetü'l-Arz” Kelimesinin Lügat Anlamı

“Dâbbe” ve “arz” olmak üzere iki kelimedenden müteşekkil olan "Dâbbetü'l-Arz" kelimesi, Kur'an'da sadece Neml ve Sebe surelerinde geçmiştir. Konudan bağımsız olarak da “dâbbe” kelimesi 12 kere, “Arz” kelimesi ise 461 yerde geçmektedir.

İbn Fâris (ö. 395/1004); “Dabbe, yedıbbu” “Yerde yürümekten daha hafif bir harekettir;” “Dabbe, dabıben” ise “Yeryüzünde yürüyen her şey, bir canavar “dabbe'dir” demektir.²

İbn Manzûr (ö. 711/1311); “Dâbbe” kelimesinin aslı "د ب ب" "d-b-b" olup, “yavaş yavaş ve sessizce yürümek” anlamındadır. “Bir kavim düşmanın üzerine süratlice değil de yavaş yavaş gidişini” anlatmak için “دب القوم الى عدوهم دبيباً” “Kavim düşman tarafa yavaşça yürüdü,” denir.³

Feyyûmî (ö. 770 h.); “Dabbe, yedıbbu,” ölçü (vezin) olarak “darebe” babından olup, “Dabıben” isimdir. “Dabbe'l-ceyş” “ordu hareket etti;” “Dabıben” “onlar da yavaş yürüdüler” anlamlarına gelir. “Yeryüzündeki her hayvan “Dabbe” denilir.⁴

Yerde yürüyen her canlıya “Dâbbe” denilmekle birlikte bu sözün binek hayvanları için kullanımı daha yaygındır.⁵ Bunlara göre, “Dabbe” Arapçada “canlı, hayvan ve yaratık gibi anlamlara gelir.” “Arz” ise “yer” demektir. “Dâbbetü'l-Arz” tamlaması Türkçeye “yer canlısı” ya da “yer hayvanı” olarak çevrilebilir.

B. Kur'an'da “Dâbbetü'l-Arz” Tabiri

Kur'an'da “Dâbbetü'l-Arz” tabiri şu iki ayette geçmektedir. Sebe 34/14. ayette şu şekilde yer almaktadır.

"فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةٌ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنَّ أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ".

"Sonra onun ölümüne hükmettiğimiz zaman, (dayandığı) asâsını yemekte olan ağaç kurdundan başkası onun ölümünü göstermedi. Bu suretle (kurdun yediği asâ kırılıp da, (uzun müddet ona dayalı duran Süleyman'ın cesedi) yere yıkılınca anlaşıldı ki, cinler gaybı bilmiş olsalardı, o zilletli azabın (o meşakkatli çalışmanın) içinde kalmazlardı".⁶

² Ahmed bin Fâris, *Mu'cemu Mekâyis-ül-lügâ*, Thk: Abdus Selam Muhammed Harun, (Beirut: Darul Fikr, 1399), 1/401.

³ Muhammed İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, (Kum: 1405), 1/369.

⁴ Ahmed Feyyûmî, *el-Mişbâhu'l-münîr fi ġaribi's-şerhi'l-kebîr li'r-Râfi'î*, (Beirut: el-Mektebetul İlmiyye, tsz), 1/188.

⁵ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 1/370. Mecdüddin Muhammed Fîruzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-Muhît*, (Beirut: Darü'l-Ma'rife, 2005), 1/105.

⁶ Sebe, 34/14.

İbn Kesîr (ö. 774/1373) tefsirinde ayet şu şekilde tefsir edilmektedir: "Bu ayette Allah Teâlâ, Süleyman'ın (a.s.) ölüm keyfiyetini haber vererek, cinlerden onun emrine müsahhar kılınıp ağır işlerde çalıştırılanların onun ölümünü nasıl görmediklerini bildiriyor. İbn Abbâs (ö. 68/687-88), Mücâhid (ö. 103/721), Hasan (ö. 110/728), Katâde (ö. 117/735) ve başkalarının ifâdesine göre Süleyman (a.s.), yaklaşık bir sene değneğinin üzerine dayanmış olarak ayakta durup kaldı. Bir kurt değneğini yiyince değnek onu ayakta tutamadı ve yere düştü. Bunun üzerine uzun bir süre önce öldüğü anlaşıldı. Bu da gösteriyor ki; cinler ve insanlar gaybı bilmezler. Onların insanlara böyle vehmettirdikleri -veya insanların öyle vehmettikleri- gibi değil".⁷

Sebe 34/14. Ayette yer alan "Dâbbetü'l-Arz" araştırmamıza konu olan "Dâbbetü'l-Arz" değildir. Bu sebeple sadece burada yer vermekle yetiniyoruz.

"Dâbbetü'l-Arz" ifadesinin geçtiği bir diğer ayet en-Neml 27/82'dir.

"وَ إِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ".

"Söylenen (kıyamet) başlarına geldiği zaman, onlara yerden bir yaratık (Dâbbetü'l-Arz) çıkarırız da insanların âyetlerimize kesin bir şekilde iman etmedikleri konusunda onlarla konuşur".⁸

Kıyametin büyük alametlerinden biri sayılan "Dâbbetü'l-Arz"ın ne ya da kim olduğu hakkında Kuran'ı Kerimde açık bir bilgi yoktur. Adı geçen Neml Suresinde onun yerin altından çıkacağı, kâfirlerle müminleri ayıracağı bildirilir. Bizim üzerinde duracağımız asıl konu da, Neml suresinde kıyamet alameti olarak zikredilen "Dâbbetü'l-Arz"dır. Bu ayeti ve ilgili hadisleri incelediğimizde şu hususlar hakkında durulduğunu görmekteyiz:

1. Ayetteki "Söz" İle Kastedilen Şeyin Mahiyeti.
2. "Dâbbetü'l-Arz"ın ortaya çıkış zamanı.
3. "Dâbbetü'l-Arz"ın nereden çıkacağı.
4. "Dâbbetü'l-Arz"ın çıkma şekli.
5. "Dâbbetü'l-Arz"ın ne yapacağı ve görevinin ne olduğu.
6. "Dâbbetü'l-Arz"ın çıkışındaki hikmet.
7. "Dâbbetü'l-Arz"ın sünnî müfessirlere göre ne ya da kim olduğu.
8. "Dâbbetü'l-Arz"ın şîî müfessirlere göre ne ya da kim olduğu.

⁷ İsmâil İbn Kesîr el-Kaysî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'azîm*, Thk: Muhammed Huseyn Şemseddin. (Beyrut: Daru' el-kutub' el-ilmiyye, 1. Baskı, 1419), 6/442-443.

⁸ En-Neml 27/82.

Çalışmamızı başlamadan önce hatırlatmamız gereken nokta şudur ki, yukarıda sıraladığımız alt başlıkların içinde sadece yedinci ve sekizinci alt başlık olan "Dâbbetü'l-Arz"ın ne ya da kim olduğu hakkında iki mezhep müfessirlerinin görüşü farklıdır. Bu yüzden bu çalışmamızın başka kısımlarında Şîi ve Sünnî müfessirlerin görüşlerini ayrı ayrı başlıkta yer vermemiz anlamlı olmayacaktır. Dolayısıyla sadece "Dâbbetü'l-Arz"ın ne yada kim olduğu hakkındaki alt başlıkta her iki mezhep müfessirlerinin görüşünü ayrı ayrı başlıkla zikrederek, farklı görüşleri karşılaştırıp, "Dâbbetü'l-Arz"dan maksadın iki mezhep müfessirlerine göre ne yada kim olduğunu ortaya koymaya çalışacak uygun bir sonuç almaya çaba göstereceğiz.

1. EN-NEML 27/82. AYETTEKİ “SÖZ” İLE KASTEDİLEN ŞEYİN MAHİYETİ

En-Neml 27/82. ayetteki “sözden”⁹ maksadın; “Allah’ın kıyametin kopacağı ile ilgili olarak haber vermiş olduğu alametler,” onun “gerçekleşmesinden” maksadın ise; “gerçekleşeceği haber verilen kıyametin vuku bulması” olduğunu söyleyebiliriz. Bu konudaki görüşler şu şekilde özetlenebilir:

1.1. Râzî (ö. 606/1210) bu ayetin tefsirinde şöyle ifade etmiştir: "Ayetteki ‘söz’ ifadesi ile mutlaka ilgili bir söz (bir hüküm) kastedilmiştir. Bu da, o kâfirlerin tehdit edilmekte oldukları kıyametin kopuşudur. Kıyametin vaki oluşundan maksat, gerçekleşmesidir. Bundan da maksat, kıyametin yaklaşması ve alâmetlerinin ortaya çıkmasıdır".¹⁰

1.2. İsnâ Aşeriyye mezhep müfessirlerinden biri olan Şirazî bu ayetin tefsirinde şöyle demiştir: "Bu ayetteki, onlara sözün vâkî olmasından kasıt, Allah'ın emri ve Allah tarafından kendilerine vaat edilen azabın hem de Kıyametin kopuşudur ve onun alametlerinin hazır olmasıdır".¹¹

2. “DÂBBETÜ’L-ARZIN” ORTAYA ÇIKIŞ ZAMANI

2.1. Taberî (ö. 310/923) bu ayetin tefsirinde şöyle beyan etmiştir: "İbn Ömer (r.a.) bu ayetin tefsirinde, o dâbbenin ortaya çıkması, emr-i bîl-ma'rûf (iyilikleri emir) ve nehy-i anî'l-münker (kötülüklerden menetme) terk edildiği vakittir, demiştir".¹²

⁹ En-Neml 27/82.

¹⁰ Fahrüddîn Râzî, *Meîâtîhu 'l-ğayb, et-Tefsîrû 'l-kebîr*, (Beyrut: Daru ihyai't-türasi'l-Arabi, 2. Baskı, 1420), 24/572.

¹¹ Nasır Mekarım Şirazî, *el-Emsel fi Tefsiri Kitabî'l-Lahi'l Munzel*, (Kum: Medrese-i İmam Ali Bin Ebi Talib, 1421) 12/135.

¹² Muhammed, Taberî Ebû Ca'fer b. Cerîr Âmulî Bağdâdî, *Câmi' u 'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Şur'ân*, Thk: Ahmed Muhammed şakır. (Muessesetu'r-Risale, 1. Baskı, 1420/2000), 19/497.

Sa'lebî (ö. 427/1035): "Dâbbetü'l-Arz Kuran'ı Kerim'de adı geçen ve kıyametin büyük alametlerinden biri olarak kabul edilen bir varlıktır. Taberî tefsirinden başka tefsirlerde naklettiği bazı hadislerde "Dâbbetü'l-Arz" adlı varlık, emr-i bil-ma'rûf ve nehy-i anî'l-münker terk edildiği vakit ortaya çıkacağı ve onun üç çıkışı olduğu açıkça bildirilmiştir".¹³

"Allah Dâbbe'yi "Onlara âfaktâ ayetlerimizi göstereceğiz"¹⁴ ayetinde beyan ettiği gibi kudretinin delillerinden bir delil olarak gösterecektir. Ama bu gösterme, insanların tanıdık oldukları şekillerden farklı bir şekilde olacaktır. Dâbbe, kıyamet alametlerinden bir alamet olarak, kıyametin yaklaştığı, insanların emri bil maruf ve nehy-i anî'l-münkeri terk ettikleri, Müslümanların bozulduğu ve Allah'ın emirlerini terk ettiği bir dönemde çıkacağı ifade edilmiştir. Ayrıca hayırların kesilip, Allah'a dönen ve ona tevbe eden kimselerin kalmadığı, âlimlerin ölüp, ilmin ortadan kalktığı, güneşin battığı yerden doğup, İsa (a.s.), Hz. Mehdi ve onların tebaaları vefat ettikten sonra ortaya çıkacağı ve insanların bu canlı ile imtihan olacakları da rivayet edilmiş olup "Dâbbetü'l-Arz"ın böyle bir zamanda ortaya çıkacağı beklenmektedir."¹⁵

2.2. Tabersî (ö.548/1154) bu ayetin tefsirinde şöyle ifade kullanmıştır: "Hz. Peygamber'den (s.a.) şöyle rivayet edilmiştir: "Dâbbe'nin üç çıkışı vardır: İlkinde, bazı çöllerde çıkar, sonra gizlenir. İkincisinde de, emirler kan dökerken bazı şehirlerde çıkar, yine gizlenir. Sonra insanlar mescitlerin en şerefli, en büyüğü ve faziletli içinde iken yeryüzü kendilerini fırlatmaya başlar. Derken halk kaçar, müminlerden bir grup kalır, bizi Allah'tan hiçbir şey kurtaramaz, derler. Dâbbe de onların üzerine çıkar, yüzlerini parlak yıldız gibi parlatır. Sonra hareket eder, artık ne takip eden yetişebilir, ne de kaçan kurtulabilir. Bir adama varır, namaz kılıyordur, vallahî sen namaz ehli değilsin, der. Yakalar, müminin yüzünü ağartır, kâfirin burnunu kırar" dedi.¹⁶

"Dâbbe'nin ortaya çıkışından bahseden ayetin öncesine bakıldığı zaman da Allah'ın hidayet kaynağı olarak gönderdiği Kur'an ve kâfirlerin ona karşı olan tutumlarından bahsedilmektedir. İnsanların kalplerini ilâhî hakikatlere kapatıp sağır kesildikleri bir dönemde Allah'ın azabının onlar hakkında gerçekleşeceği, bu durumda Dâbbe'nin çıkış zamanının insanlardaki dini hassasiyetin kaybolduğu bir dönemde olabileceğini söyleyebiliriz. Hadis-i şerifte de Dâbbe'nin kıyamet alameti olarak zikredilmesi kıyametten önce, dinî değerlerin unutulduğu bir dönemde çıkacağı görüşünü desteklemektedir".¹⁷

¹³ Ahmed Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsiri'l-Kur'an*, Thk: İmam Ebi Muhammed bin Aşûr. (Beyrut: Daru ihyai't-türasi'l-Arabi, 1. Baskı, 2002), 7/223.

¹⁴ Fussilat, 42/53.

¹⁵ Hüseyin Çelik "Kur'an'da Dâbbetü'l-Arz", 45. Sayfa; <http://isamveri.org>. (Erişim 18 Eylül 2022)

¹⁶ Fadl Tabersî, bin Hüseyin, *Mecmau'l Beyan fi Tefsiri'l Kuran*, (Tahran: İntişarati Nasır Hısro, Şemsiye (ş); 1372). 7/366.

¹⁷ Bkz: Hüseyin Çelik "Kur'an'da Dâbbetü'l-Arz" 46. sayfa.

3. DÂBBETÜ'L-ARZ'IN NEREDEN ÇIKACAĞI

"Dâbbetü'l-Arz"ın nereden ortaya çıkacağı ile ilgili olarak kaynaklarda en-Neml 27/82. ayetin tefsirinde şu bilgiler zikredilmektedir:

3.1. Mescidi'l-Harâm'dan, Yani Safa Tepesinden Çıkacak

Râzî bu ayetin tefsirinde şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'e (s.a.) onun nereden çıkacağı sorulduğunda Hz. Peygamber (s.a.) onun, Allah katında en kıymetli olan yerden, yani Mescidi'l-Harâm'dan çıkacağını söylemiştir. Başka bir rivayette ise Safa tepesinden çıkıp, insanlara Arapça konuşacağı da ileri sürülmüştür".¹⁸

Bu görüş farklı lafızlarla İsnâ Aşeriyye mezhep müfessirlerinden de nakledilmiştir.¹⁹

3.2. Safa ve Merve Arasından Çıkacağı

Tabersi bu ayetin tefsirinde şöyle beyan etmiştir: "Allah'ın (c.c) ayette ifadesini bulan, "Söylenen (kıyamet) başlarına geldiği zaman, onlara yerden bir varlık "Dâbbetü'l-Arz" çıkarırız da insanların âyetlerimize kesin bir şekilde iman etmedikleri konusunda onlarla konuşur." İbare hakkında; o yaratık "Dâbbetü'l-Arz" Safa ile Merve arasında çıkıp, mü'mine onun mümin, kâfire onun kâfir olduğunu haber verir. O zaman teklif kaldırılır ve tövbe kabul edilmez ve bu kıyamet alametlerindendir."²⁰

3.3. Tihame'nin Bazı Vadilerinden Çıkacağı

İbn Ebî Hâtim (ö. 327/938) bu ayetin tefsirinde şöyle açıklamıştır: "Bize Ebu Abdullah et-Tahrânî bana yazdıklarına göre bildirdi, Abdurrezzak bize haber verdi ve Muammer, Katade'den İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Tihame'nin bazı vadilerine çıkıyor".²¹ (Tihâme: Arabistan'ın Kızıldeniz sahilindeki dar kıyı ovası.)

3.4. Mekke Yakınlarında Olan Çöldeki Bir Kumluktan Çıkacağı

Süyûtî (ö. 911/1505) en-Neml 27/82. ayetin tefsirinde şöyle beyan etmiştir: "Buhârî (ö. 256/870) *et-Târik*'te, İbn Mâce (ö. 273/887) ve İbn Merdûye (ö. 410/1020), Bureyde'den (ö. 63/682-83 [?]) bildirir: Bir gün Resûlullah (s.a.) beni Mekke yakınlarında olan çölde bir yere götürdü. Orada etrafında kumların bulunduğu kuru bir yer vardı. Resûlullah (s.a.): "Burası Dabbe'nin çıkacağı yerdir" buyurdu. Resûlullah'n (s.a.) göstermiş olduğu yer, en ve boy olarak bir kanlık yerdî".²²

¹⁸ Er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, 24/572.

¹⁹ Bkz: Ebd Erusi Ali bin Cumue Huveyzi, *Tefsiru Nuri's Sakaleyn*, (Kum: İntişarati İsmailiyan, 1415). 4/98.

²⁰ Tabersi, *Mecmau'l Beyan fi Tefsiri'l Kuran*, 7/365-366.

²¹ İbn Ebu Hatîm, Ebû Abdurrahmân b. Muhammed Râzî, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*, Thk: Es'ed Muhammed et-tayyib. (Es-Saudiyye: Mektebetu nizar Mustefa Baz, 3. Baskı, 1419), 9/2925.

²² Abdurrahmân Süyûtî Şâfiî, *ed-Dürri'l-Mensur fi't-Tefsiri bi'l-Me'sur*, (Beyrut: Darü'l-fikr, Tsz), 6/380-382.

4. "DÂBBETÜ'L-ARZ"IN ORTAYA ÇIKMA ŞEKLİ

"Dâbbetü'l-Arz"ın ortaya çıkma şekli ile ilgili olarak kaynaklarda şunlar zikredilmektedir:

4.1. "Dâbbetü'l-Arz"ın Üç Çıkışı Vardır

Râzî bu ayetin tefsirinde şöyle ifade etmiştir: "('Dâbbetü'l-Arz'ın kaç defa çıkacağı hususunda) Rivayet olunduğuna göre, bu şey, üç kez çıkacaktır. Önce, Yemen-i Aksa'dan (Yemen'in en uzak cihetinden) çıkacak ve gizlenecek, kaybolacak. Sonra, bâdiyeden (çölden) çıkacak, sonra kaybolup, uzun müddet görünmeyecek. Ahali, Allah katında en kıymetli ve büyüğü olan Mescidü'l-Harâm'da iken, mescidin sağından, Mahzûmoğulları evlerinin hizasından, "Rûkn" arasından çıkıp, insanları korkutacak. O zaman bazı insanlar korkup kaçacak, bir kısmı orada kalacak".²³

4.2. Dâbbetü'l-Arz'ın Yanında Hz. Musa'nın Asası ve Hz. Süleyman'ın Yüzüğü Olacak

İbn Kesîr bu ayetin tefsirinde şöyle beyan etmiştir: "Ebu Dâvûd et-Tayâlisî'nin (ö. 204/819) Hammâd bin Seleme (ö. 167/784) kanalıyla; Ebu Hüreyre'den (ö. 58/678) rivayetinde Allah Rasûlü (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Dâbbetü'l-Arz çıktığında, yanında Hz. Musa'nın asası ve Hz. Süleyman'ın yüzüğü olacak; kâfirin burnuna âsâ ile vuracak, mü'minin yüzünü yüzükle parlatacaktır".²⁴

"Dâbbetü'l-Arz"ın ortaya çıkış şekli ile ilgili olan bu görüşler farklı lafızlarla İsnâ aşeriye mezhep müfessirlerinden de zikredilmiştir.²⁵

5. "DÂBBETÜ'L-ARZ"IN NE YAPACAĞI VE GÖREVİNİN NE OLDUĞU

"Dâbbetü'l-Arz"ın görevine ilgili olarak kaynaklarda şunlar zikredilmektedir:

5.1. İnsanlarla Konuşacak

Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: "Söylenen (kıyamet) başlarına geldiği zaman, onlara yerden bir yaratık "Dâbbetü'l-Arz" çıkarırız da insanların âyetlerimize kesin bir şekilde iman etmedikleri konusunda onlarla konuşur".²⁶

5.2. Mü'minleri Ve Kâfirleri Ayırt Edecek

Süyûtî bu ayetin tefsirinde şöyle ifadelere yer vermiştir: "Hâkim, İbn Merdûye ve Beyhakî'nin (ö. 458/1066), Ba's'te Ebû Hureyre'den bildirdiğine göre Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Dâbbetü'l-Arz" çıktığı zaman yanında Süleyman'ın mührü ve Musa'nın asası

²³ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 24/572.

²⁴ İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'azîm*, Thk: Muhammed Huseyn Şemsiddin, 6/192.

²⁵ Bkz: Tabersî, *Mecmau'l Beyan fi Tefsiri'l Kuran*, 7/367.

²⁶ En-Neml 27/82.

bulunacaktır. Mü'minin yüzünü mühürle parlatacak, kâfirin burnunu da asâ ile damgalayacaktır. Bu sebeple insanlar bir sofrada toplandığı zaman mümin kişi kâfir kişiden ayırt edilebilecektir" Abd b. Humeyd'in (ö. 249/863-64) bildirdiğine göre Abdullah b. Amr b. el-Âs (ö. 65/684-85): "Aile efradı yemek için bir kabın etrafında toplanıp, kimin mümin kimin de kâfir olduğu belli olmadan kıyamet kopmayacaktır" dedi. Kendisine: "Bu nasıl olacaktır?" denilince şöyle cevap verdi: "İnsanları tutan bir Dabbe çıkıp herkesin alınına işaret olarak bir nokta koyacaktır. Mümin kişilerin işareti beyaz bir noktadır. O nokta müminin yüzünde dağılacak ve bütün yüzü bembeyaz olacaktır. Kâfirin işareti ise siyah bir noktadır. Onun da alınındaki nokta dağılacak ve bütün yüzü siyah olacaktır. Hatta onlar çarşılarında alışveriş ederken: "Ey mümin kişi! Bunu kaçaya satıyorsun? Ey kâfir kişi bunu kaçaya satıyorsun?" diyecekler ve birbirlerine cevap vermeyeceklerdir".²⁷

5.3. Müminlere Cenneti, Kâfirlere İse Cehennemi Haber Verecek

İbn-i Kesir bu Ayetin tefsirinde şöyle beyan etmiştir: "İbn Cüreyc'in İbn Zübeyr'den naklettiğine göre; o, Dâbbetü'l-Arz'ı niteleyip şöyle demiş: "Onunla beraber Hz. Musa'nın asâsı ve Hz. Süleyman'ın yüzüğü de çıkacaktır. Hiç bir mümin kalmayıp yüzlerine Hz. Musa'nın asâsıyla vuracak da onların yüzlerinde beyaz bir nokta oluşacak, bu nokta yayılıp sonunda bütün yüzü bembeyaz olacak. Hiç bir kâfir bırakmayıp yüzüne Hz. Süleyman'ın mührü ile vuracak da siyah bir nokta oluşacak, bu nokta yayılıp bütün yüzünü siyah edecek. O kadar ki İnsanlar çarşılarda: Ey mümin şu kaçaya, ey kâfir şu kaçaya, diye alışveriş edecekler. Hatta bir aile, sofraların başına oturduklarında, içlerinden kimin mümin, kimin kâfir olduğunu bilip tanıyacak. Sonra "Dâbbetü'l-Arz" onlara: Ey filanca, müjdeler olsun, sen Cennet ehliyorsun; ey filan, sen de Cehennem ehliyorsun, diyecek".²⁸

"Dâbbetü'l-Arz"ın görevine ilgili olan görüşlerin bazılarını farklı lafızlarla İsnâ Aşeriye mezhep müfessirlerinden de zikredilmiştir".²⁹

Çelik; "Dâbbe'nin çıkışından bahseden ayete ve öncesindeki ayetlere baktığımızda aşağıdaki iki husus dikkat çekmektedir: insanların ilâhî emirler karşısında duyarsızlaşması ve bunun akabinde onlara verilecek olan ilâhî cezanın Dâbbe'de gerçekleşmesi ve bu cezanın akabinde ortaya çıkıp, insanların Allah'ın ayetlerine inanmadıkları hakkında konuşacağını vurgu yapacaktır. Buradan hareketle Dâbbe'nin görevinin kötü gidişatı düzeltmek olabileceğini söyleyebiliriz" yorumunda bulunur.³⁰

²⁷ Süyûtî, *ed-Dürri'l-Mensur fi't-Tefsiri bi'l-Me'sur*, 6/380-385.

²⁸ İbn Kesir, *Tefsirü'l-Kur'âni'l-'azim*, (Thk: Muhammed Huseyn Şemsiddin), 6/192.

²⁹ Bkz: Erusi, *Tefsiru Nuri's Sakaleyn*, 4/97-99.

³⁰ Çelik, "Kur'an'da Dâbbetü'l-Arz", 50. Sayfa.

6. "DÂBBETÜ'L-ARZ"IN ÇIKIŞINDAKİ HİKMET

Dâbbenin çıkış sebebi ve hikmeti ile ilgili olarak da Hüseyin Çelik, "Kur'anda Dâbbetü'l-Arz" adlı makalesinde bazı tefsirlerden³¹ naklederek şu hususları zikretmiştir:

6.1, "Allah Dâbbe'yi, kâfirlere önceki yaptıkları amellerinin cezasını tattırmak istediği için çıkaracaktır."

6.2. "Allah, yeniden dirilişi inkâr edenler için çıkaracak. Yerden Dâbbe'yi çıkararak ölüleri nasıl dirilteceğini gösterecektir. Bu durum O'nun kudretinin kemaline delalet etmiş olacaktır".³²

7. "DÂBBETÜ'L-ARZ"IN SÜNNÎ MÜFESSİRLERE GÖRE NE YA DA KİM OLDUĞU

"Dâbbetü'l-Arz"ın nasıl bir canlı olduğu ile ilgili olarak, Sünnî tefsirlerde birbirinden farklı görüşler zikredilmiştir. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

7.1. "Dâbbetü'l-Arz" Korkunç, Güçlü, İlginç, Tüylü ve Büyük Bir Canavardır

Bununla ilgili İbn Ebî Hâtim bu ayetin tefsirinde şöyle bir rivayeti nakletmiştir: "Bize Ebu Abdullah et-Tahrani bana yazdıklarına göre bildirdi, Abdurrezzak bize haber verdi ve Muammer, Katade'den İbn Abbas'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: o "Dâbbetü'l-Arz" tüylü ve kuş tüylü bir canavardır".³³

Yine de bu konu hakkında Suyûtî bu ayetin tefsirinde şöyle ifade etmiştir: "İbn Ebî Şeybe, Abd b. Humeyd, İbnü'l-Münzir ve İbn Ebî Hâtim'in Hasan'dan (el-Basrî) bildirdiğine göre Musa (a.s.) Rabbinden, kendisine Dabbe'yi göstermesini istemişti. Bunun üzerine Dabbe üç gün üç gece gökyüzünde çıkmış ve onun iki tarafını hiç görmemişti. Musa korkunç bir manzara görünce: "Ey Rabbim! Onu geri çevir!" dedi. Rabbi de onu geri çevirdi. İbn Ebî Hatim ve İbn Merdûye'nin bildirdiğine göre; Ebu'z-Zübeyr Dabbe'yi vasfederek şöyle demiştir: "Onun başı öküz başı, gözleri domuz gözleri gibidir. Kulakları fil kulağı, boynuzu geyik boynuzu gibidir. Boynu deve kuşu boynu, göğsü aslan göğsü gibidir. Rengi kaplan rengi, böğrü kedi böğrü gibidir. Kuyruğu koç kuyruğu, ayakları deve ayakları gibidir. Her iki eklem arası on iki arşındır".³⁴

7.2. "Dâbbetü'l-Arz" Çok Güçlü, İlginç, Konuşan ve Büyük İyi Bir İnsandır

Süyûtî bu ayetin tefsirinde şöyle beyan etmiştir: "İbn Ebî Hatim ve İbn Merdûye'nin bildirdiğine göre Ebu'z-Zübeyr Dabbe'yi vasfederek şöyle demiştir: "Onun başı öküz başı, gözleri

³¹ Muhammed Tahir bin Aşûr Tunusî, *Tefsîrû't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, (Tunus: Daru-t Tunisiyye linneşri, 1984), 19/310.

³² Çelik, "Kur'an'da Dâbbetü'l-Arz", 49. sayfa.

³³ İbn Ebû Hatim, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'azîm*, (Thk: Es'ed Muhammed et-tayyib), 9/2925.

³⁴ Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensur fi't-Tefsiri bi'l-Me'sur*, 6/380-385.

domuz gözleri gibidir. Kulakları fil kulağı, boynuzu geyik boynuzu gibidir. Boynu deve kuşu boynu, göğsü arslan göğsü gibidir. Rengi kaplan rengi, böğrü kedi böğrü gibidir. Kuyruğu koç kuyruğu, ayakları deve ayakları gibidir. Her iki eklem arası on iki arşındır. O, beraberinde Musa'nın (a.s) asâsı ve Hz. Süleyman'ın (a.s) mührü ile çıkacaktır. Hiçbir mümin kalmayacaktır ki, mutlaka Mûsa'nın (a.s) asâsı ile alınma bir nokta konulacak ve o nokta yüzü bembeyaz olana kadar yüzünde yayılacaktır. Yine hiçbir kâfir kalmayacaktır ki, mutlaka Süleyman'ın (a.s) mührü ile alınma bir nokta konulacak ve o nokta bütün yüzü siyah olana kadar yüzünde yayılacaktır. Hatta insanlar çarşıda alışveriş ederken: "Ey mümin! Bu ne kadardır? Ey kâfir bu ne kadardır?" diyecektir".³⁵

8. "DÂBBETÜ'L-ARZ"IN Şİİ MÜFESSİRLERE GÖRE NE YA DA KİM OLDUĞU

Şîi müfessirlere göre de "Dâbbetü'l-Arz": boyu altmış zira olan, ekmek, sirke ve yağ yiyen korkunç bir canavardır. İkinci görüş olarak da "Dâbbetü'l-Arz" çok güçlü, ilginç, konuşan ve büyük iyi bir insandır.³⁶

8.1. "Dâbbetü'l-Arz"ın Korkunç, İlginç, Tüylü Ve Büyük Bir Canavar Olduğu

8.2. "Dâbbetü'l-Arz"ın Çok Güçlü, İlginç, Konuşan Ve Büyük İyi Bir İnsan Olduğu

Bu iki görüş Sünnî müfessirlerin görüşüyle hemen hemen aynı şekilde olduğu için bunun delillerini getirmemize gerek yoktur. Bunlardan başka Şîi müfessirlerin farklı görüşü olarak şunları zikredebiliriz:

8.3. "Dâbbetü'l-Arz"ın Ali bin Ebi Talib (r.a.) (ö. 40/661) Olduğuna Dair Görüş

Kummî (ö. 290/903), ayetin tefsirinde şöyle beyan etmiştir: "Allahın (c.c) bu³⁷ sözü hakkında babam bana İbn Ebî Umeyr'den, Ebû Basir'den, Ebû Abdullah'tan rivâyet etti, dedi ki, Resûlullah (s.a.) Müminlerin Emir'inin yanına geldi, o kum toplayıp başını kuma koyup, mescitte uyuyordu, Resûlullah (s.a.) ayağıyla onu hareket ettirdi. Sonra ona dedi ki: Kalk ey Allah'ın canavarı. Ashabından bir adam dedi ki: Ey Allah'ın Resulü, birbirimize bu isimle mi hitap edeceğiz? Dedi ki: Hayır, Vallahi bu sadece onun kendisine özeldir ve o, Allah'ın kitabında Allah'ın (c.c.) bu sözünde: "Söylenen (kıyamet) başlarına geldiği zaman, onlara yerden bir yaratık "Dâbbetü'l-Arz" çıkarırız da insanların âyetlerimize kesin bir şekilde iman etmedikleri konusunda onlarla konuşur" bahsettiği canavar "Dâbbetü'l-Arz"dır. Sonra dedi ki: "Ey Ali, ahir zaman gelirse Allah seni en güzel surette çıkarır ve senin yanında düşmanlarını işaretleyeceğin bir simge (damga) vardır".³⁸

³⁵ Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensur fi't-Tefsiri bi'l-Me'sur*, 6/380-385.

³⁶ Muhammed Kummî Meşhedî, bin Muhammed Reza, *Tefsiru Kenzi'd Dekaiik ve Behri'l Ğaraib*. (Tahran: Sazman-ı Çap ve İntişarat-i Vezaret-i İrşad-i İslami, (ş); 1368). 9/590-592.

³⁷ Neml, 27/82.

³⁸ Ali, Kummî, *Bin İbrâhim Tefsir El-Kummi*. (Kum: Darul Kitap, ş;1367). 2/130.

Tabersî (ö. 548/1154) ayetin tefsirinde şöyle demiştir: "Ali bin İbrahim bin Haşim de kendi tefsirinde Ebu Abdullah'tan (a.s) rivayet edip şöyle demiştir: Bir adam Ammar bin Yasir'e (ö. 37/657) dedi ki: 'Ey Ebu'l-Yakzan, Allah'ın kitabından bir ayet kalbimi bozdu' Ammar dedi ki, bu hangi ayetdir? O Adam: Bu âyet yani, o yaratık 'Dâbbetü'l-Arz' ayeti, dedi, Ammar dedi ki: Allah'a yemin ederim ki, sana onu göstermedikçe oturmam, yemem ve içmem. Ammar o adamla birlikte Müminlerin Emiri'nin huzuruna geldi, hâlbuki o hurma ve tereyağı yiyordu. O Müminlerin Emiri: 'Ey Ebu'l-Yakzan gel' dedi. Ammar onunla yemeğe oturdu. Adam ona şaşırdı. Ammar kalkınca Adam, Allah'a hamdolsun, 'Onu göstermeden yiyip içmeyeceğine yemin ettin' dedi. Ammar, 'Akıllı isen sana gösterdim' dedi".³⁹

Şirazi: "Allah'ın (c.c) 'Söylenen (kıyamet) başlarına geldiği zaman, onlara yerden bir yaratık 'Dâbbetü'l-Arz' çıkarırız da insanların âyetlerimize kesin bir şekilde iman etmedikleri konusunda onlarla konuşur.'⁴⁰ ayeti hakkında yukarıdaki Ammar'ın hadisi ve başka birkaç hadisleri naklettikten sonra şöyle demiştir: Bu hadisi ve daha önceki hadisleri dikkate alarak, yeryüzünün canavarından 'Dâbbetü'l-Arz', ahir zamanda çıkacak ve hakkı batıldan ayırt edecek her büyük imam için geçerli olan geniş bir kavram istifade edilebilir. İslami rivayetlerde geçen bu ifade, yanında güç ve zafer sembolü olan Musa'nın (a.s) asâsı olduğu ve ilahi hükümeti simgeleyen Süleyman'ın (s.a) mührünün de onun elinde olduğu, dünya canavarının olağanüstü aktif güçlü bir insan olduğunun kanıtıdır. Ayrıca Kur'an'da onun insanlarla konuştuğu ifadesi de bu anlama yardımcı olmaktadır".⁴¹

8.4. "Dâbbetü'l-Arz"ın Hz. Mehdi (a.s.) Olduğuna Dair Görüş

İsnâ Aşeriye mezhep müfessirlerinden biri olan Ebu'l Futuh er-Razi (6.yüzyıl) bu Ayetin tefsirinde şöyle ifade etmiştir: "Emir el-Mü'minin Ali'ye (a.s) 'Dabbat'ül-Arz'ın sıfatı hakkında onun kuyruğu var mı ya da yok mu, diye sordular. Dedi ki: Onun kuyruğu yok, onun ağı ve yünü de yok. Ama senin adamların gibi sakalları var. Bu da muhaliflerin ve kendi taraftarlarımızın ravilerinden gelen haberlerdir. Kendi taraftarlarımızdan gelen haberlere göre bizim sahabemiz: 'Dâbbe,' bu ümmetin Mehdisi olan Sahibü'z-Zaman'ın lakabıdır, demişlerdir".⁴²

Şirazi bu ayetin tefsirinde şöyle söylemiştir: 'Bu ayet ve bunu takip eden ayetler Rec'at'⁴³ akidesi ile tutarlıdır. Ebu'l-Futuh er-Razi kendi tefsirinde bu ayetin sonunda şöyle diyor: Bize sahabemiz vasıtasıyla gelen bir habere göre, Yeryüzünün canavarı 'Dâbbetü'l-Arz', Hz. Mehdi (a.s) için bir metaforudur. Bu hadisi ve daha önceki hadisleri dikkate alarak, yeryüzünün canavarından 'Dâbbetü'l-Arz', ahir zamanda çıkacak ve hakkı batıldan ayırt edecek her büyük

³⁹ Tabersî, *Mecmau'l Beyan fi Tefsiri'l Kuran*, 7/365-366.

⁴⁰ Neml, 27/82.

⁴¹ Şirazi *el-Emsel fi Tefsiri Kitabı'l Lahi'l Munzel*, 12/138-141.

⁴² Ebu'l Futuh Razi Huseyn bin Ali, *Ravzul Cinan ve Ruhul Cinan fi Tefsiri-l Kuran*, (Meşhed: Bunyadi pejoheşhaye islami astane kuds rezevi, 1408). 15/75.

⁴³ Rec'at; bazı Şii gruplarına göre imanın ölümden veya gaybete girmesinden sonra zuhuru, İsnâaşeriyye Şiası'na göre ise kıyametin kopmasından önce imamların ve onlara zulmedenlerin yeniden dünyaya dönmesi anlamında bir terim.

imam için geçerli olan geniş bir kavram istifade edilebilir. İslami rivayetlerde geçen bu ifade, yanında güç ve zafer sembolü olan Musa'nın (a.s) asâsı olduğu ve ilahi hükümeti simgeleyen Süleyman'ın (s.a.) mührünün de onun elinde olduğu, dünya canavarının olağanüstü aktif güçlü bir insan olduğunun kanıtıdır".⁴⁴

SONUÇ

Kıyametten önce ve ahir zamanda çıkacağı ifade edilmiş olan "Dâbbetü'l-Arz" hakkında birbirinden farklı değişik görüşler ileri sürülmüştür. Biz bu makalemizin sonunda ulaştığımız sonuçları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

"Kur'an'da türevleriyle birlikte on dört surede geçen "Dabbe" kelimesi, sözlüklerde karıncanın veya yerde yaşayan diğer canlıların yavaş yavaş ilerlemesi, bir ordunun düşman sathına süratlice değil de yavaş yavaş ilerlemesi, yaşlı kimselerin yavaş yavaş yürümesi bu kelimeyle ifade edilmektedir. Buradan hareketle Allah'ın yarattığı her mahlûka "Dabbe" dendiği söylenebilir. Dolayısıyla sözlüklerde insan olsun, cin olsun bütün akıllı varlıkların hatta yiyen, içen, her canlının "Dabbe" olduğu açıklanmaktadır. Ayrıca "dabbe"nin aslında hareket manasına geldiği, meleklerin de hareketli olduğundan dolayı onların bile dabbe şeklinde adlandırılabilceği ifade edilmektedir. Kur'an'daki kullanımlarda Dabbe ve ya devab ibareleri, bütün canlıları tavsif ettiği gibi bazı yerlerde insanların dışındaki canlıları ifade ederken bazı yerlerde sadece insanlara itlak olunmaktadır. Binaenaleyh bu ayetlerden şunu açıkça söyleyebiliriz ki Kur'an'da "devabb" kelimesi daha çok insanı tavsif etmektedir".

"Neml,27/82. ayetteki "söz" ile kastedilen; Allah'ın kıyametin kopacağı ile ilgili olarak haber vermiş olduğu alametlerdir, Kıyametin vâkî oluşundan maksat, gerçekleşmesidir. Bundan da maksat, Kıyametin yaklaşması ve âlâmetlerinin ortaya çıkmasıdır".

"Dâbbe, Kıyamet alametlerinden bir alamet olarak, kıyametin yaklaştığı, insanların emri bil maruf ve nehy-i ani'l-münkeri terk ettikleri, Müslümanların bozulduğu ve Allah'ın emirlerini terk ettiği bir dönemde çıkacağı ifade edilmiştir. Ayrıca hayırların kesilip, Allah'a yalvaran ve ona tevbe eden kimselerin kalmadığı, âlimlerin ölüp ilmin ortadan kalktığı, güneşin battığı yerden doğup, İsa (a.s.), Hz. Mehdi ve onların tebaaları vefat ettikten sonra ortaya çıkacağı ve insanların bu canlı ile imtihan olacakları da rivayet edilmiş olup "Dâbbetü'l-Arz"ın böyle bir zamanda ortaya çıkacağı bekleniyor".

"Dâbbetü'l-Arz'ın nereden çıkacağı hakkında Mescidi'l-Harâm'dan yani Sefa tepesinden, Sefa ve Merve arasından, Tihame'nin bazı vadilerinden ve Mekke yakınlarda olan çöldeki bir kumluktan çıkacağı belirtilmiştir. "Dâbbetü'l-Arz"ın üç defa çıkışı vardır, onun yanında Hz. Musa'nın asâsı ve Hz. Süleyman'ın yüzüğü olacak, o kâfirin burnuna asâ ile vuracak, müminin yüzünü yüzükle parlatacaktır. İnsanlarla konuşacak, Müminleri ve kâfirleri ayırt edecek, Müminlere cennetle ve kâfirlere ise cehennemle haber verecek".

⁴⁴ Şirazi, *el-Emsel fi Tefsiri Kitabı'l-lahi'l Munzel*. 12/138-141.

"Dâbbetü'l-Arz'ın nasıl bir canlı olduğu hakkında Sünnî tefsirlerde birbirinden farklı çok değişik görüşler zikredilmiştir. Bunlardan iki görüşü şu şekilde beyan edebiliriz: Birinci görüş olarak "Dâbbetü'l-Arz"ın başı öküz başı, gözleri domuz gözü, kulakları fil kulağı, boynuzları deve boynuzu, boynu deve kuşu boynu, göğsü aslan göğsü, derisi kaplan derisi, ayakları deve ayağı gibi ve her iki mafsalinın arası on iki zira olan korkunç bir canlıdır. İkinci görüş olarak da "Dâbbetü'l-Arz" çok güçlü, ilginç, konuşan ve büyük iyi bir insandır".

"Dâbbetü'l-Arz'ın nasıl bir canlı olduğu hakkında Şîî müfessirlere göre de Sünnî tefsirlerde beyan edildiğinden başka yine birbirinden farklı görüşler zikredilmiştir. Bunlardan iki görüşü şu şekilde sıralayabiliriz: "Dâbbetü'l-Arz" Ali bin Ebi Talibtir. "Dâbbetü'l-Arz" Hz. Mehdi'dir (a.s.)".

İslam ilâhiyatında "Dâbbetü'l-Arz" hakkında birçok tartışma yaşanmış, farklı rivayetlerin ve ayetlerin yorumları yapılmaya çalışılmıştır, Bunlardan bazılarını metinde alt başlıklar halinde zikrettik ve bunlardan kalan bazılarını bu sonuç kısmında tekrar etmeyeceğiz.

Son olarak "Dâbbetü'l-Arz" hakkında birçok tartışma yaşanmış, farklı rivayetlerin ve ayetlerin yorumları yapılmaya çalışılmış olsa da ondan ne kastedildiği hakkında bir tercihte bulunmamız gerekirse, Sünnî tefsirlerde zikredildiği iki görüşü tercih etmek daha makul görünmektedir. Çünkü Şîî tefsirlerde beyan edilen "Dâbbetü'l-Arz"dan kasıt Ali bin Ebi Talib olduğunu belirten görüş Rec'at akidesini gerektirmektedir. Bu Rec'at inancı Şîîler arasında yaygın bir akide olsa bile, Sünnîlere göre kabul edilen bir akide değildir. Şîî tefsirlerde beyan edilen "Dâbbetü'l-Arz"dan kasıt Hz. Mehdi (a.s) olduğunu belirten görüş ise yukarıda naklettığımız gibi sahih bir hadise dayanmamaktadır. Sadece "bizim ashabımız şöyle demektedir" şeklinde meçhul isnatla rivayet edilmiştir. Dolayısıyla tüm Müslümanların inanması gereken "Dâbbetü'l-Arz" gibi çok önemli bir konu hakkında ayetten ya da sahih hadislerden açık bir delil olmadığı halde çok dikkatli olmamızın daha doğru olacağını düşünmekteyiz.

Yinede Sünnî tefsirlerde zikredilen ve bu sonuç kısmında tercih edilen iki görüşün birini tercih etmeyi düşünürsek, o iki görüşün ikincisi olan ve "Dâbbetü'l-Arz"ın çok güçlü, ilginç, konuşan ve büyük iyi bir insan" olduğunu beyan eden görüşü tercih etmeyi daha uygun görüyoruz, çünkü Allah Teala bu ayette: "Söylenen (kıyamet) başlarına geldiği zaman, onlara yerden bir yaratık (Dâbbetü'l-Arz) çıkarırız da insanların âyetlerimize kesin bir şekilde iman etmedikleri konusunda onlarla konuşur".⁴⁵ "Dâbbetü'l-Arz"ın insanlara konuşacağını açıkça beyan etmiştir ve iki mezhep tefsirlerinde de "Dâbbetü'l-Arz"ın insan olduğu hakkında biz bu makalede beyan ettiğimiz gibi farklı rivayetler vardır.

⁴⁵ En-Neml 27/82.

KAYNAKÇA

Kuran'ı-Kerim

Çelik, Hüseyin "Kur'anda Dâbbetü'l-Arz", <http://isamveri.org>. (Erişim 18 Eylül 2022), http://isamveri.org/pdfdrg/D03898/2013_1/2013_1_CELIKH.pdf.

Erusî Ali bin Cumue Huveyzi, Tefsiru Nuri's Sakaleyn. Kum: İntişarati İsmailiyan, 1415.

Feyyûmî Ahmed bin Muhammed, bin Ali Mukri, el-Mişbâhu'l-münîr fi ğarîbîş-şerhî'l-kebîr li'r-Râfi'î, el-Mektebetul İlmiyye, Beyrut, tsz.

Fîruzâbâdî, Mecdüddin Muhammed b. Yakup, el-Kâmûsü'l-Muhîr, Beyrut: Darü'l-Ma'rife, 2005.

İbn Aşûr, Muhammed Tahir bin Muhammed bin Muhammed, Tunusî, Tefsîrû't-Tahrîr ve't-Tenvîr, Daru-t Tunisiyye linneşri Tunus, 1984.

İbn Kesîr, İsmâîl Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn b. Şihâbiddîn Ömer, Kaysî, Dımaşkî Şâfiî, Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-'azîm, (Thk: Muhammed Huseyn Şemsiddin). Daru' el-kutub' el-ilmiyye, Beyrut. 1. Baskı, 1419.

İbn Ebu Hatîm, Muhammed Ebû Abdurrahmân b. Muhammed, Râzî, Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-'azîm, (Thk: Es'ed Muhammed et-tayyib). Mektebetu nizar Mustefa Baz, Saudiyye, 3. Baskı, 1419.

İbn Fâris, Abul Huseyn Ahmed bin Zekeriyâ bin Muhammed Kazvînî Râzî, Mu'cemu Mekâyis-ül-lügâ, Thk: Abdus Selam Muhammed Harun, Darul Fikr, Beyrut, 1399.

İbn Manzûr, Cemaletdin Muhammed b. Mükerrrem, Lisânü'l-Arab, Kum: 1405.

Kummî, Ali Bin İbrâhim, Abul-Hasan Ali Bin İbrâhim, Tefsir El-Kummi Darul Kitap, Kum, şemsiye (ş); 1367.

Kummî Meşhedî, bin Muhammed Reza, Tefsiru Kenz'd Dekaik ve Behri'l Ğaraib, Sazman-ı Çap ve İntişarat-i Vezaret-i İrşad-i İslami, Tahran, Ş; 1368.

Razî, Ebu-l Futuh Huseyn bin Ali, Ravzul Cinan ve Ruhul Cinan fi Tefsiri-l Kuran, Bunyadı pejoheşhaye islami astane kuds rezevi, Meşhed, 1408.

Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Huseyn Râzî Taberistânî, Mefâtîhu'l-ğayb,et. Daru ihyai't-türasi'l-Arabi, 2. Baskı, Beyrut, 1420.

Sa'lebi, Ahmed Ebu İshak bin Muhammed bin İsmâîl, el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsîri'l-Kur'ân (Thk: İmam Ebi Muhammed bin Aşûr). Daru ihyai't-türasi'l-Arabi, 1. Baskı, Beyrut, 2002.

Süyûtî, Celâlüddîn Ebû'l-Fazl Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed Hudayrî Süyûtî Şâfiî, ed-Dürü'l-Mensur fi't-Tefsiri bi'l-Me'sur, Darü'l-fikr, Beyrut, Tsz.

Şirazî Nasır Mekarim (15.yüzyıl), el-Emsel fi Tefsiri Kitabî'l lahi'l Munzel. Medrese-i İmam Ali Bin Ebi Talib, Kum, 1421.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, Taberî el-Bağdâdî, Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân, (Thk: Ahmed Muhammed şakır). Muessesetu'r Risale, 1. Baskı, 1420/2000.

Tabersî, Fadl bin Hüseyin Ebu Ali, Mecmau'l Beyan fi Tefsiri'l Kuran İntişarati Nasır Hisro, Tahran, Ş; 1372.